

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA

Dobai István

A nemzetiségi kérdés jogi kezelése

Annyit mindenki tud, hogy a nemzetiségi kérdés megoldása nélkül Magyarország versenyképtelen a nemzetközi életben. Azt már a tisztánlátók tudják, hogy a Magyarországot versenyképtelenné tévő közép-európai nemzetiségi kérdés nem Magyarország mai területén, hanem szomszédainak a régi Magyarország utódállamainak felségterületén vár megoldásra, bárgyúság tehát Magyarországtól várni az abszurd helyzet feloldását. Azt viszont már csak a szakmabeliek - a nemzetközi politika és jog ismerői - tudják, hogy a közép-európai nemzetiségi kérdés megoldása olyan nehéz nemzetközi politikai feladat, amely nemcsak meghaladja a szomszédállamok erejét, de csak nagyon kedvező világpolitikai konstellációban képzelhető el. E konstelláció bekövetkeztéig a feladat ott van a nemzetközi hatalom feladatai között a napirendre kerülésre várva.

A nemzetközi hatalom képviselői, a Trianoni Szerződés tizennyolc aláírója, valamint a Párizsi Békeszerződést garantáló négy nagyhatalom sürgősebb ügyekre hivatkozva mind odázgatja a kérdés napirendre tűzését. Közben a nemzetközi sajtó - az ellenőrizhetetlen lobby felelőtlen befolyása alatt - cinikus amoralitással Magyarországot és szomszédait kétoldali vitára - viszályra uszítja egymással, mintha ezek hatáskörébe tartozna eme nemzetközi jogalkotói feladat. Holott - mint a legitimitás egyetemes jogelve előírja - jogszabály csak ugyanolyan alakiságokkal módosítható jogszerűen, amilyennel alkotott, jelen esetben tehát a négy nagyhatalom kényszerítő közreműködésével.

A közép-európai nemzetiségi kérdés mostani politikai megoldása tehát lehetetlen. Nemzetünknek is, hazánkknak is életérdeke viszont, hogy a kérdés kezelhetőség keretein belül maradjon. Magyarország politikailag gyenge, sem katonai, sem gazdasági kényszerhatalommal nem rendelkezik, csak az ezeréves múltja alatt gyűjtött erkölcsi tőkéje van meg. Ez nem elegendő ugyan a nemzetközi kérdés megoldására, de alkalmas a kérdés politikai kezelésére, mely egyúttal a majdani politikai megoldás előkészítését is jelenti. A magyarság katonailag és politikailag gyenge lévén, a politikai kezelés is a jog fontosságának előtérbe helyezését igényli, hiszen a jog a gyengék pajzsa és bár az abszurd politikai helyzet feloldására nem képes, az élet elviselhető továbbvitelére egyedül alkalmas a hosszúnak és nehéznek ígérkező átmeneti korszakban. Amellett, hogy a jogi megközelítés és kezelés minden kérdés legbékésebb, legvitathatatlanabb, legmegnyugtatóbb megoldási útja, a viszályal fenyegető érdekütközéseknek jogi térre terelésével, a nemzetiségi kérdés jogi kezelésével megszülető joggyakorlat szilárd alapot nyújt a majdani politikai megoldáshoz is. Nem kell jogtudósnak lenni, elég minden becsületes és értelmes ember józansága is annak belátására, hogy a nemzetiségi ellentéteket nem szabad a politikai (katonai, gazdasági, diplomáciai) tevékenység területén hagyni, mert az a boszniai szörnyűségekre vezet. Ha az ütköző érdekeket külön vizsgáljuk és idejében polgári peres eljárást kezdeményezünk ott, ahol erre a jogi lehetőség fennáll - mint ez a magánjog egészének esetében adva van - a vitaalap nagy része elenyészik. Például: ha a helyhatóságok tiltják „anyanyelvi” cégtáblák kitételét, azt nem nemzetiségi sérelemként kell kezelni politikai, publicisztikai riadóval, nem kell a kérdésben kényszerítő hatáskörrel nem rendelkező nemzetközi fórumokra vinni, hanem a szabad kereskedelmi tevékenységet sértő hatósági intézkedés ellen kell közigazgatási bírósági keresetet indítani a helyi törvényszéken. Ha az otthonát elhagyni kényszerült, vagyónától megfosztott menekült nem a „sajtó nyilvánosságától”, vagy a parlamenti interpellációtól várja jogai helyreállítását, hanem a polgári perrel kér védelmet tulajdona sérelme ellen, nem korbácsolódnak fel az elfogult szenvedélyek és még a sikerre is lesz némi esély. A kolozsvári ásatások konkrét esete még jobb példa: A kolozsvári (román) múzeum a

kontinuitás-elmélet tudományos bizonyítására ásatásokat kezd Kolozsvár főterén. Az erdélyi magyarok ellenük irányuló szándékot látnak ebben és ahelyett, hogy a Főtér műemlék együttese védelmében a tisztán tudományos kérdést (- „Kell-e, érdemes-e ásatni”? -) a régészek és történészek nemzetközi szervezeteihez vitték volna, politikai és sajtókampányt kezdtek a nemzetközi fórumokon, a magyar nemzetiség identitása elleni támadásnak panaszolva az ásatást. Ha már a tudomány területéről elhozták a vitát, nem lett volna jobb, ha a Főtér háztulajdonosai, beleértve a Szent Mihály templom tulajdonosait is, polgári kártérítési pert indítanak a múzeum ellen, ingatlanaik veszélyeztetése miatt? És a Főtér minden boltosa kereskedelmi érdekeinek veszélyeztetése miatt? Persze éppen a legkésőbb nemzetiségi panaszok nem orvosolhatók jogi úton, mert hiányoznak hozzá a szükséges jogintézmények. De a jogsérelem regisztrálása ezekben az esetekben is az egyetlen olyan intézkedés, mely nem gátolja az államok közötti kapcsolatokat, jelzi a jogalkotás előtt álló feladatokat - nevezetesen a kötelező hatáskörű bíróság kiépítését - valamint megóvja a jogsérelem miatti panaszt az elévüléstől.

A nemzetiségi kérdés jogi kezelése elsősorban a kérdés jogi szemléletét mindazok részéről, akik a kérdésben közvetlenül, vagy közvetve érdekeltek, vagy érdekeltek lehetnek, tehát nemcsak a jogászoktól és politikusoktól, hanem az aktív társadalom egészétől, elsősorban a publicistáktól és a sajtó munkásaitól, hiszen nélkülük a társadalom szemléletalkotása lehetetlen. A szemléletalkotás pedig elengedhetetlen feltétele minden pozitív lépésnek. A magyar társadalomban ugyanis mindmáig az az impotens csonka magyar (=rész magyar) szemlélet érvényesül, amely a kisantant ideológia magyar változataként fél évszázada uralkodik. Honnan ered ez a magyarelles ideológia?

A Kisantantba szerveződött nyertesek szemlélete szerint az első világháború utáni békeszerződések független nemzetállamokra osztották az idejét múlt Habsburg Monarchiát és az új nemzetállamok egyike Magyarország. Minden állam területén meg kell térni a régebbi elnyomó gyarmatosítók utódait. Ezeknek szerzett jogaik nem lehetnek, mert

uralmuk jogellenes volt, abból jogosultság nem eredhet, tehát idegen bevándorlókként kell velük bánni (az államon belüli jogalkotás tetszése szerint), addig is, amíg sikerül megszabadítani tőlük a miattuk nehezen szervezhető nemzetállamot. Ennek az ideológiának következetes hangoztatója és legfőbb gyakorlati érvényesítője Benes Eduárd volt.

A második világháborút megnyerő Szovjetunió Benesék sikerét hozta. A szovjet megszállás Magyarországon is kisantant ideológiájú kormánynak adta a hatalmat, majd a könyörtelen diktatórikus pártsajtó segítségével negyven éven át folytatták a magyar nép értelmi és erkölcsi agymosását. A magyarok bűnösök, mert ahelyett, hogy megköszönték volna, hogy végre ilyen szép független országot kaptak ajándékba, minden fondorlattal a békés és nagylelkű szomszédai ősi területét akarják elemezni. A magyarok legbűnösebbjei a határon túliak, mert nem akarják elfogadni a történelemtől nekik kiosztott szerepet, hogy feláldozzák az amúgy is értéktelen identitásukat a többségiek haladása érdekében, hogy néhány millió magyar léte árán Közép-Európa minden népe a demokrácia, a szocializmus, a kommunizmus paradicsomába kerüljön, de még saját átkos hagyományait, bűnös történelmüket, műveltségüket és anyanyelvüket sem akarják feladni, pedig már anyagi és szellemi javukat, hazájukat és jogaikat, jövődjük minden lehetőségét elvették tőlük. A határon túliak után a régi uralkodó osztályok következnek, az urak, a kizsákmányolók, kulákok, polgárok és a parasztnak és munkásoknak az a része, amely 1945. április 4-e - a független magyar állam megszületése - előtt a náciizmus szolgálatában annyi rémséget elkövetett.

Erre a gondolatrendszerre leginkább a csonka magyar jelző illik, mely a Kisantant ideológiájának magyar változataként a megcsonkított ország területére zsugorítja a magyarságot, majd ott is további részekre bontja, csonkítja származás, felekezet, osztály és foglalkozás szerint, míg végül csak a háborús nyertesek minden érdekét és veszélyét kiszolgáló kollaboránsok maradnak az életet érdemlők csoportjában.

1990-ben megszűnt ugyan az idegen katonai megszállás, de a keleti despotizmus kollaboránsai helyükön maradtak és a Kisantant-doktrína nemcsak bírálatot nem kaphatott, de a gondolatközlés minden új eszkö-zének felhasználásával még a szándékát is mindmáig elnyomták a ma-gyar társadalom természetes és egészséges életigényének. Rengeteg in-tézmény, fakultás, intézet, tanszék, egyesület, alapítvány foglalkozik a határon túli magyarokkal - se szeri, se száma a „tudományos” konferen-ciáknak, ülészakoknak, a nemzetiségi kérdés témájáról - de mindezen csak a Kisantant-doktrína régi és újabb variációit ismétlik mindent el-öntő szóáradatban. A marxizmus gyűlölet-ideológiája helyet adott a sokkal divatosabb dialektikus cinizmusnak, mely szerint semmi sem igaz, tehát minden igaz lehet - talán még a nem csonka magyarok állítá-sai is. Ezek meghallgatása azonban lehetlenné tenné a Kisantant-doktrínát és annak minden hirdetőjét. Így történt, hogy a letűnt ötven esztendő kárvallottjai közül még senki szót nem kapott ezen a rengeteg méretű szópiacon, még én magam sem kaptam meghívást egyetlen nem-zetiségi kérdéssel foglalkozó rendezvényre sem, holott én volnék egyet-len határon túli, független magyar közjogászként a négymilliónyi pana-szos természetes képviselője.

A magyarok bűnösségén alapuló Kisantant gondolatrendszer át kell adja a helyét történelmi-társadalmi alapokon nyugvó pozitív jogi szem-léletnek a nemzetiségi kérdés vonatkozásában. E szemléletváltás vég-hezvitele nagy és nehéz feladatot ró a magyar jogászokra, elméletiekre és gyakorlatiakra egyaránt. Elsősorban maguknak kell függetlenné vál-niuk a félévszázad alatti „jogi” oktatás, a marxista jognélküliség le-folytatásától („a marxista jogász olyan, mint az ateista pap”) és a cson-ka magyar politika távlattalanságától. A független magyar jogászok majd megfelelően szervezkedhetnek a jogi szemléletnek a magyar társa-dalomban való általánosítására, azok után pedig maga az ős-jogalkotó, a társadalmi élet fogja előhívni a nemzetiségi kérdés jogi kezelésének elméleti rendszerét, gyakorlatának formáit és szükséges szervezetét.

Mindenekelőtt a nemzetiségi jog elemeinek fogalmi tisztázására, a fogalmaknak megfelelő jogi kifejezések rögzítésére van szükség, mert a különböző pártdiktatúrák szeszélye valóságos bábeli zűrzavart szült ezen a téren. Nem kell a napi politikusokon és a zsumalisztákon csodálkozni, ha egymással ellentétes értelemben használnak olyan kifejezéseket, mint nemzetiség, szabadság, vagy autonómia. Az általánosan elfogadott, klasszikus jogelmélet alapján mintául a jogi terminus technikusok szótárába a következőket tartom szükségesnek rögzíteni.

A nemzet (nation, nationalité) eszményközösség, azok közössége, akik közös származás, hagyomány tudata és érzelme alapján eszményi értéknek érzik ezt a közösséget, és ennek alapján közös értékrendet fogadnak el. Európában - földrajzilag pontosabban: Nyugat-Európában - a Nemzet fogalma az állam fogalmához kapcsolódik és egybemosódik az állampolgár fogalmával. Ez természetes történelmi folyamat eredménye, hiszen a Nemzet jellegzetesen európai képződmény, melynek hatalmi szervezeteként született az állam. A nemzet tagjai a nemzetükkel szembeni szubjektív vonzódásukat államuk országát hazájukká minősítik, melyhez olyan nagyfokú érzelem, a hazaszeretet köti őket, hogy - végszükség esetén - mindent, életüket is készek feláldozni érte. Az állam tehát egészében és elemeiben (terület, nép, főhatalom) szent azok számára, akik hazájukként érzik, azaz nemzet tagjai számára. Ennek reciprocitásában: nem tagja a nemzetnek az, aki a nemzet országát nem hazájaként szereti. (Csak zárójelben: mivel Európa - azaz Nyugat-Európa - nemzetállamok közösségeként született és él, nem tekinthető európainak a nemzetét nem vállaló kozmopolitika.)

Úgy a történelemben, mint a jelenben megszokott folyamat, hogy valamely nemzet tagjai más nemzet államának területére kerülnek és ott a többségi, államalkotó nemzettel szemben kisebbséget, nemzeti kisebbséget (minorité, minorité national, minorité ethnique) képeznek. Ezek két-félék: bevándorlók, vagy őslakosok.

Bevándorlók, vendégek, vendégmunkások, telepesek, gyarmatosok, idegenek, jöttmentek, főgelfrájok és minden más idegen (étranger), akik elhatározásukból jöttek az állam felségterületére, akár ideiglenes itt-tartózkodás, akár végleges letelepedés szándékával - megegyeznek abban, hogy egészben elfogadják a befogadó állam jogrendjét (hiszen az számukra előnyösebb az előző államénál). A bevándorlónak és utódainak jogállása a befogadó állam belügye - az egyetemes emberi jogok nemzetközi garanciáinak határai között. A bevándorló még abban az esetben is asszimilálódni (hasonulni) akar a többségi, befogadó társadalomhoz, ha ragaszkodik saját nemzeti identitásához. Származásra, fajra, anyanyelvre, vallásra tekintet nélküli jogegyenlőségre vágyik és ezért tiltakozik mindenféle megkülönböztetés ellen. A történelem során az is gyakran megtörtént és ma is gyakran előforduló eset, hogy a nagy csoportban érkező azonos identitású bevándorlók, vagy ezek elszaporodott utódai identitásuk kollektív jogokkal való biztosítását igénylik. Ezek a privilégiumok éppen úgy a befogadó állam törvényhozásának lényegétől függenek, mint a bevándorlók jogai és kötelességei általában. (Ismeretes, hogy Magyarország királyai annak idején milyen nagylelkűen, milyen széles körben autonóm jogokkal fogadták a különböző be-költöző hoszpeszeket.)

Az őslakó nemzetiségek, történelmi nemzetiségek, tulajdonképpeni nemzetiségek (nationalité, minorité national, minorité étnique) - a Helsinki zárónyilatkozat óta: „határon túli nemzetrészek” - nem a maguk akaratából kerültek más nemzet államának felségterületére, hanem nemzetközi jogi aktus kényszere következtében. Eme nemzetrészeket történelmi tényként ismert nemzetközi jogi rendelkezés juttatta jelenlegi államuk hatalma alá. Az őslakos nemzetiségek mindegyike egyénileg azonosítható, egyedi eset, éppen úgy történelmi jogi személyek, mint a nemzetek. Jogállásuk nem állami belügy, hanem annak a nemzetközi hatalomnak jogalkotási hatáskörébe tartozik, amelyek a főhatalmat felettük megváltották. Az őslakos nemzetiség jogállása a szerzett jogok egyetemes jogelve alapján nem lehet hátrányosabb, mint amilyen a más állam hatalmába kerülésük időpontjában volt és erre épül a későbbi fejlődés.

dés során az állampolgári egyenlőségnek (és persze az egyetemes emberi jogokénak) tiszteletben tartásával az új jogalkotás. Az őslakó nemzetiség tehát nem asszimilációra, hanem adekvációra („egyenlősödésre”) törekszik, olyan jogegyenlőséget igényel, amely tekintettel van a származási, anyanyelvi, vallási stb. különbségekre és identitását csak megkülönböztető nyilvántartással látja biztosítottnak, hiszen bármiféle elkeveredés, akár a többségi nemzettel, akár bevándorlókkal, akár más nemzetiségekkel szerzett jogainak elvesztését jelentené.

A nemzetiség szerzett jogainak tiszteletben tartása kiterjed a nemzetséghöz tartozók minden egyénileg, csoportosan és együttesen gyakorolt jogára - ideértve minden nemzetiségi intézmény és más jogi személy jogait, de magába foglalja a többségi nemzettel szembeni arány állandóságát mindenféle viszonylatban. Például: ha a nemzetiség lélekszámának a többségi nemzettel szembeni aránya megváltozik, azért a főhatalmat gyakorló állam felelősséggel tartozik és anyagi és erkölcsi kártérítésre kötelezhető - amellet, hogy a nemzetiség kollektív jogai nem csorbulnak. A szerzett jogok csoportjába tartozik - sok más mellett - a nyelvhasználat joga. Ismeretes, hogy - például - az 1920 előtti Magyarországon az államnyelv mellett a beszélt nyelvek használatát is - nem megegyezte, hanem - biztosította az alkotmány, kötelezván a köztisztviselőket a szolgálati körzetükben minden anyanyelvként beszélt nyelv ismeretére. Elképzelhetetlen volt tehát, hogy a helyhatósági igazgatás és tanácskozás ne a helységbeliek anyanyelvén történjék, néha több nyelven is. Az 1920-as impériumváltozás csak bővítheti, de nem szűkítheti a beszélt nyelvek számát. Mivel az impériumváltozás után a különböző államokban különböző a jogfejlődés, az anyanemzettől elválasztott nemzetrészek is államonként egyedi esetté válnak. Különböző jogállása miatt külön kell foglalkozni és jogilag külön kezelni a Trianoni Békeszerződéssel Magyarországtól elcsatolt területen élő minden népcsoportot. Nemcsak a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, délvidéki, szlavóniai és várvidéki magyarok minden csoportja megkülönböztetendő egymástól, de a németek, szlovákok, románok, horvátok, szerbek, ruténok stb. nemzetiségűek mindegyike is az új államukban kialakult helyzet alapján egyedi

megítélés alá esik, és eszerint a politikai viszonyulás síkján megkülönböztetendő, más-más lévén a jogállásukat szabályozó jogalkotás az új többségi nemzet szubjektív viszonyulásának folyamányaként. Nyilvánvaló, hogy az új államhatalom és a nemzetiség viszonyában a meghatározó döntés a hatalmat gyakorló állam kezében van. A hatalomgyakorló bölcsességtől függ, hogy hazaszerető honfiakat vagy „idegenként” kezeltetve, az idegen uralom alól szabadulni törekvő ellenséget kap a nemzetiségben.

A nemzetiségi jogok az állampolgári jogegyenlőségben összegezhetők (mely tekintettel van a nemzetiségi különbségre). Ennek általános biztosítására kötelezik az utódállamokat a közép-európai államhatárokat megváltoztató nemzetközi szerződések, tehát a nemzetiségek jogállását rendező nemzetközi jogi aktusok. Ennek értelmezése és alkalmazása körül támadtak a leghevesebb ellentétek a közép-európai nemzetek és nemzetiségek között, melyek - nem lévén kötelező hatáskörű bíróság a viták eldöntésére - olyan politikai viszállyá mérgesedtek, hogy állandó fenyegetést jelentenek a békére és biztonságra. Felbecsülhetetlen fontossága van tehát az állampolgári státusz jogi tartalmának meghatározására.

Ehhez pontosítanunk kell a jog fogalmának klasszikus meghatározását, esetleg adaptálnunk kell az aktív-inaktív jog kifejezéseket - ha jobbak nem kerülnének helyükbe - a tényleg érvényesülő jogszabályokat megkülönböztetendő azoktól az írott szabályoktól, melyek formailag perfekt, érvényes és hatályos jogszabályok ugyan, de a gyakorlatban nem érvényesülnek. Sajnos szakterületünkön ezek tömegével állunk szemben.

Közismert, hogy a nemzetközi jog legfontosabb forrása a nemzetközi szerződés. Megegyezés, parafálás, aláírás, ratifikálás útján a nemzetközi jogalkotás az érdekelt államokra kötelező, érvényes és hatályos jogszabályt alkot, de az érvényesítése a minden nemzetközi jogszabály végrehajtójára, éppen a kötelezett államra marad. Nem lévén kötelező és általános hatáskörű nemzetközi bírászkodás, mely a nemzetközi jogsza-

bályok végrehajtását ellenőrizné, a nemzetközi szerződés rendelkezései, vagy foganatosítanak, vagy nem. Sok esetben az állami törvényhozások nem is alkotják meg a végrehajtáshoz szükséges törvényeket, de ha meg is alkotják azokat, a kormányzati szervek késnek a végrehajtási utasításokkal. De megtörténik - mint ezt a keleti despotizmus uralma alatt tapasztalhattuk - hogy a társadalom negatív hozzáállása, tudatos, vagy ösztönös ellenállása miatt maradt el a jogszabály érvényesülése és nemcsak a nemzetközi rendelkezések, de alkotmányjogi, vagy közönséges törvények. Kormányrendeletek és más alacsonyabb juttatások is egyszerű papírformák maradtak.

A jog az a társadalmi szabály, mely mögött érvényesülését biztosító kényszerével ott áll a legerősebb társadalmi hatalom, az állam. Nem jog tehát az a szabály, mely mögött nem áll ott a legerősebb hatalom, ha tehetetlen, vagy éppen rosszhiszemű az államhatalom, vagy annak illetékes szerve és csak színleli a jogszabály érvényesülésének szándékát. A problémát az angol jogelmélet segítségével oldhatjuk meg, mely szerint jogszabály az, amit a bíróság ekként alkalmaz. Ha a társadalmi erkölcs és értékrend szerint a rendelkezés helytelen, senki sem fog annak a kényszeralkalmazás nélkül engedelmeskedni. Azt pedig igen fontos számon tartanunk, hogy a keletet a nyugattól elválasztó határ a magyarok és a románok között húzódik (miután fél évszázadon át a Vasfüggöny állott) és a keleti, bizánci értékrend szerint erény az ellenfél részéde, akár szerződésbe foglalt ígérettel is, az ellenség gyűlölete pedig hazafias kötelesség, a nemzeti öntudat alapja.

A marxizmus neveltjeinek figyelmét fel kell hívnom arra a tényre, hogy a jogszabály csak élő szabályként érvényesülhet. Él, tehát az időben keletkezik, létezik, fejlődik, amíg elhal. A történelmet fogadó csonka magyar szemlélet tehát a jog szülőjét, a teljes, egységes, történelmileg kialakult, élő magyar társadalmat fogadja, következésképpen a minket olyan közélről érintő szerzett jogok szülőjét. Ezzel minden magyarnak őseitől örökölt jogát a hazájához, a határon túliaknak pedig elcsatolásuk előtti jogállásukhoz.

Az állampolgári jogegyenlőség tartalmának változatos ismertetése legcélszerűbb, ha azt a klasszikus államelméletnek az államhatalom és alávetet polgárai közötti viszony négyféle oldala, az állampolgár négyféle állapota szerint elemezzük, nevezetesen az állampolgárnak az államhatalommal szembeni viszonyának passzív, aktív és pozitív állapota szerint.

Az állampolgári passzív állapot azt jelenti, hogy az állampolgár alá van vetve állama hatalmának. Az állam uralkodó („szuverén”) hatalmai közület lévén, a maga felségterületén hatalma feltétlen és kizárólagos mindenkiel és mindennel szemben, mind jogalkotási és végrehajtási, mind bíraskodási tekintetben. Az állam rendelkezik minden erkölcsi, szellemi és anyagi vagyonával, mindenki életével, polgár hűséggel és engedelmséggel tartozik államának, ennek folyamányaként tiszteletben tartja az állam törvényeit, viseli a közterheket, katonai és egyéb szolgálatot végez, állama akarata szerint. Az állam tehát az európai születésű nemzetállam hazája a nemzetnek, melynek reá irányuló pozitív érzelme létrehozója volt az államnak és később fenntartója is, hiszen az ország fennmaradását polgári szeretete biztosítja, mert e nélkül - csak fizikai kényszerrel - képtelen volna akarátát érvényesíteni. Ezért nélkülözhetetlen az államhatalom gyakorlatában az a bölcsesség, mely a nemzeti-ségi állampolgárokat is hazaszeretetre indítja államukkal szemben. De a hazaszeretet érzelem, melyre kötelezni nem lehet senkit, csak jóhiszemű és nagylelkű hatalomgyakorlással felkelteni.

Az állam szuverenitása nemcsak feltétlen, de kizárólagos is. Polgárai felett semmiféle más hatalom nem gyakorolható - hozzájárulása nélkül, mert az állam szuverenitását csak önmaga korlátozhatja. Az állam szuverenitása - mint a magánjogban a személyek cselekvőképessége - éppen azt jelenti, hogy kötelezettségeket vállalhat magára. Minden nemzetközi szerződés kötelezettségvállalást jelent az állam számára és éppen ennek a lehetősége bizonyítja az állam szuverenitását. A huszadik század minden szuverén állama jogszerűen elfogadja az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányát az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásá-

nak kötelezettségével, tehát ezek korlátozzák minden állam szuverén jogalkotó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmát. A közép-európai övezet minden állama aláírta és ratifikálta az 1919-es Kisebbségi Szerződést, az Alapvető Emberi Jogok Chartáját és a Helsinki Zárónyilatkozatot, melyek az állampolgári jogegyenlőség biztosítására kötelezik az államokat, míg a régi Magyarországot felosztó Trianoni Szerződés *expressis verbis* tartalmazza az állampolgároknak nemzetiség szerinti különböző alávetettségét.

Az állampolgári viszony aktív állapota az állampolgárnak az államhatalom gyakorlásában való részvételi jogát jelenti, tehát azt, hogy az alávetett is gyakorolja a felette működő jogalkotó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmat, egyrészt közvetlenül, személyesen, másrészt választott képviselője útján. („A szabad választás” követelményéről a proletárdiktatúra alatti tapasztalatok megtanították, hogy az nem a szavazás szabadságát és titkosságát jelenti elsősorban, hanem mindent megelőzően a jelölés és a jelölhetőség szabadságát.) Demokratikus államban az állam szuverén jogalkotásában való részvétel az országgyűlési választásokon való választhatósági és választói jog gyakorlásával történik. Mivel a népképviseleti rendszer az egyéni választójogon épül, abban nemzetiség kollektív személyként részt nem vehet, csak egyénként. Emiatt - a nemzetiség kisebbség lévén - a többségi elven felépülő demokráciában kollektív nemzetiségi politikai akarat nem érvényesülhet a törvényhozásban. Örök és elszigetelt ellenzékiségre kárhoztatva a legnagyobb siker esetén is csak meddő passzivitásra számíthat, ha nem tud a többségi nemzet pártjai között hatalomra képes szövetséget találni, azzal szövetkezve észszerű kompromisszumokkal kísérni meg politikai elvei érvényesítését.

Ha az állam alkotmánya a közhatalmat megosztja a központi főszervek és a területi, vagy személyi alapon szervezett autonóm közületek között, tágabb tér nyílik a nemzetiségi közhatalmi részvételére is. Sőt, lehet egy nemzetiséget egy autonóm területi egységbe szervezni, vagy személyi alapon országos nemzetiségi autonómiát szervezni a nemzeti-

séget közelebről érintő közfunkciók vonatkozásában. Így az egyházi autonómia mintájára a teljes művelődési autonómia szervezhető a nemzetiség számára. Mivel az autonómia a közjogi állampolgári jogok együttes gyakorlását jelenti, azokban a vonatkozásokban, amelyekre autonóm szervezetek szerveztetnek, az autonómia tagjai nem vehetnek részt a többség közéletében. Művelődési öntörvényűség, önkormányzat, öngazgatás esetében a nemzetiség kikérheti számarányának megfelelő részét az országos költségvetésből, de ezzel lemond a keret többi részéről való intézkedésről. Az autonómia tehát nem minden esetben kívánatos, hiszen vannak közhatalmi és közéleti területek, ahol a minél nagyobb integráció a kívánatosabb. Ilyen a közlekedés, kereskedelem, áruforgalom - általában a gazdasági élet, vagy a közbiztonság. Az integrált funkciókban a nemzetiségi autonómia szervezése sem területi, sem személyi alapon nem lehetséges - illetve diszkriminációt jelentene. Ezekben az állampolgár az autonóm hivatásrendi érdekképviseletekben gyakorolhatja aktív státusából fakadó jogait, kivéve a többségiek részéről ellenőrizhetetlenül alkalmazható háttérbe szorításának.

Az állampolgári jogegyenlőséget a nemzetiségiék számára az autonóm területeken belüli kötelező paritás biztosíthatja - mint ez hajdan a municipiumokban érvényes volt - ez viszont olyan kötöttséget jelent, mely miatt nem mindig érdemes az autonómiát megszervezni. Természetesen az állampolgárok szabadon védelmezhetik gazdasági érdekeiket is, de ez nem a közjogi autonómiában történik, hanem magánéleti szabadságjog, amiről később lesz szó.

Az államhatalom és az állampolgár közötti viszony negatív állapota, amelyet szabadságzónának, autonómszférának is szokás titulálni, azt jelenti, hogy az állampolgár alá van ugyan vetve az állam kényszerhatalmának, de csak az élet egyes vonatkozásaiban, míg az élet egyéb vonatkozásaiban az állampolgár közhatalmi kényszer nélkül, saját tetszése szerint, szabadon cselekedhet.

Elmondhatjuk, hogy a negatív státusz szerinti szabadságövezetbe általában az egyéni, a művelődési és gazdasági élet ügyei tartoznak. Ezek közül a közvélemény szerinti fontosabbakat szokás az alapvető emberi jogok és szabadságjogok elvi kategóriájaként felsorolni. A lelkiismereti, vallás- és gondolatszabadság, a gyülekezési, egyesülési és szervezkedési szabadság, a szólás, sajtó és kommunikáció szabadsága, a tanulás, a tanítás, oktatás, nevelés szabadsága, a kutatás, alkotás, tehát a tudomány és művészet szabadsága, a mozgás, költözés, emigráció szabadsága, a munka, a kereskedelem, iparüzés szabadsága stb. Ezekről fontos tudni azt, hogy ezek nem jogok, hanem szabadságok, a jog kényszerétől való mentességek, nem lehet tehát lemondani róluk, vagy átruházni másokra, csak élni lehet, vagy nem élni velük, a polgár tetszése szerint.

Nemzetiségi szempontból nagyon fontos a „szabadság” fogalmának pontosítása, mert se szeri, se száma a hibás értelmezésből származó jogsérelemnek. Ha a jog valóban érvényesülő élő szabály („melyet a bíróság ekként alkalmaz”), akkor a szabadság is az államhatalom kényszerétől való valószínűs mentességet jelenti azt, amelyet bírói úton megvédélmezhet az állampolgár. Az állam alaptörvénye, alkotmánya kimondja a szabadságjogok érvényesülését, a törvények, rendeletek sem tilalmazzák, de valójában nincs nemzetiségi szövetkezet, sportegyesület, vagy műkedvelő egyesület. Vagy vannak egyesületek, vállalatok, szabadon szervezett intézmények, amelyek vezetőségét közhatalmi szerv jelölése alapján töltik be. Ebben az esetben a többségi nemzet közérzúlete is társadalmi hatalomnak tekinthető.

A magánjog által szabályozott ügyek összessége, például gazdasági, ipari, kereskedelmi társaságok, vállalatok, valamint a negatív státusba tartozó ügyek többsége csak több személy közreműködésével, esetleg csak csoportosan, kollektíve intézhetők, az ezekre irányuló jogosultságok csak szervezeten, intézményesen érvényesíthetők, például a vallás-szabadság, gyülekezési, vagy szervezkedési szabadság, valamint a művelődési és élet körébe tartozó érdekek jó része. Az így alakuló szervezetek, testületek: egyházak, hivatásrendi érdekképviseletek művelődési

és sportegyesületek ügykörükben a közhatalmi kényszertől szabadon működnek, teljes ügyköri autonómiát élveznek. Ez a magánautonómia nem más, mint az egyéni autonómia együttes gyakorlása. Ha a közhatalomnak úgy tetszik, eme magánjogi személyek közjogi, közigazgatási, kormányzati funkcióval ruházhatja fel, mellyel tagjaik, kizárólag tagjaik számára biztosíthatják a megfelelő ügyköri jogokat. Ezzel a testületi közjogi személlyé, közületté minősül - mint az európai egyházak, hivatásrendi kamerák, nemzetiségi művelődési autonóm szervezetek - melyek nélkül a közhatalom nem biztosíthatja alattvalói jó közérzetét.

Nemzetiségi szempontból végtelen fontossága van a negatív státusbeli jogok és köteleességek egyenlőségének, elsősorban azért, mert ezek teszik ki az egyéni és társadalmi élet normáinak legalább négyötödét, másodsorban pedig azért, mert könnyen letisztítható róluk a politikai érdek és jogi úton - peres, vagy peren kívüli eljárással - rendszerint érvényesíthetők. Mivel azonban az állam alkotmánya és törvényhozása dönti el, hogy mely ügyek tartoznak a magánszférába, melyek nem, az állampolgári egyenlőség ezen a téren sem biztosítható államok feletti nemzetközi hatalom garanciája nélkül, mely a kisebbségek és szabadságjogaik számára alkotmánybiztosítékokat fogadtatnak el az állammal. Sajnos, mind a szabadságjogok, mind az alkotmánybiztosítékok érvényesülésének ellenőrzésére hiányzik a nemzetközi bírói hatalom.

Független bírói ellenőrzés nélkül a nemzetiségek szabadságjogai - bármennyire is szavatolná azokat a nemzetközi és állami jogalkotás - csak a rút valóságot leplező csonka díszletek, a közvélemény félrevezetésére szánt eszközök, ha az állam enged a nemzetiséggel szemben el-lenséges társadalmi nyomásnak és rosszhiszeműen, a félrevezetés szándékával hozza meg nemzetiségi törvényeit. A kisebbségek kárára állampolgári jogegyenlőséget teremtő lehetőség nem a jogalkotás, hanem a jogalkalmazás terén érvényesül. Ha a központi szervek elnézik, hogy közegeik bevándorló idegenként kezeljék az őslakos nemzetiséget, tagadva szerzett jogait, ha - például - a törvény biztosítja a sajtószabadságot, de a bizottsági szervek nem védik meg azt, aki az állami

ideológiával nem egyezőt mer publikálni. Hol van a tudomány szabadsága ott, ahol a történelmi kutatások csak kötelező dogmák sinjein mozoghatnak? Ha a jogalkotás biztosítja a szólásszabadságot, de a képviselő életét kockáztatja, ha az általa igaznak tartottakat szólja?

A nemzetiségek számára nem elegendő a jogegyenlőség formai biztosítása, ha nem felel meg a valóságos egyenlőségnek. Például formailag egyenlően alkalmazták az államosítási törvényt, de valójában a nemzeti-ségi magánvagyonát és intézményeik vagyonát tették közössé. A privatizáláskor pedig minden állampolgár - a jogi személyek is - legjobb esetben egyenlően részesednek a hajdan közössé tett javakból, függetlenül attól, kitől mennyit államosítottak volt. A gazdasági élet, a vállalkozás, a munka szabadsága, bármennyire is tartalmazza az alkotmány és az országos törvények, a valóságban nem érvényesülnek, nemzetiségellenes társadalmi diszkrimináció esetén.

Az állampolgári viszony pozitív státusa azt jelenti, hogy az államhatalomnak nemcsak követelése van a szolgáltatások terén polgáraival szemben, hanem tartozása is. Az állam céljai: A külső és belső béke és biztonság, az alattvalók védelme, élet, vagyon- és jogbiztonsága, általános jóléte, mind több feladatot rónak az államra. Ezek egyszerre a kényszerhatalom gyakorlásának természetes velejárója (katonai, rendőri, közigazgatási jelenlét), más része az alávettettek által igényelhető közszolgáltatás. A legősibb állami közszolgáltatás a bíraskodás volt, mely az állampolgárok részéről keresetjogok gyakorlásának biztosítására, igazságszolgáltatásra kötelezte az államot. Az állammal szembeni népjóléti igények, a közegészségügy, népoktatás, közlekedés, a társadalmi kapcsolatok fejlődése, differenciálódása, mind szaporítja az állami feladatot. A szociális gondozás, a gyámügyek, beteggondozás, nevelésügy hajdan családi, egyházi, magánegyesületi funkció volt, csak századunkban szekularizálódtak, államosodtak. Az útépítés, a közlekedés állami kezelését a nagyfokú műszaki fejlődés igényelte. Napjainkban fogalmazódik meg az alattvalók állammal szembeni igénye a hiteles, tárgyilagos információra, tájékoztatásra. A tájékoztatás is állami feladattá válik,

mihelyt megnyugtató határ húzódik majd a szabadságjogok és a közszolgáltatásra irányuló jogosultságok közé.

Hogy a nemzetiségiak számára mennyire egzisztenciális fontossága van az igazságszolgáltatásra, egészségügyi ellátásra, iskolázásra, közbiztonságra irányuló állampolgári jogok egyenlőségének, azt nem kell hangsúlyozni. Az etatizmus és sovinizmus itt hathat a legkönnyebben, de ezen a téren a jogi kezelésbe vétel is a legkönnyebb. A társadalmi tájékozatlanság miatt azonban - sajnos, a jogalkotó politikusok nem tartoznak ezen a téren a tájékozottak közé - éppen a pozitív státusbeli nemzetiségi jogok körül mérgesedett politikai viszályá a vita. A jogász nem érti, mi van bizonyítani, vagy kétségbe vonni való azon, hogy a kórház ortopédiai kezelést kell, hogy adjon a lábtörésesnek és nem tüdőgondozóit, hasonlóképpen a bíróságnak a polgár panaszában a törvény szerint kell ítéletet mondania, az állami iskolahálózat pedig nem a miniszternek, hanem a szülőnek gyermeknevelési igényeit kell, hogy kielégítse. A részrehajlóan mért állami szolgáltatások szembeszökő sérelmei az állampolgári jogegyenlőségnek, de jogállamban bírói úton orvosolhatók. Ha azonban az állami szervezetben burjánzó korrupció és a kisebbségek gyűlölete miatt ellentétes irányú a társadalmi erőter, és ha az állam belső szuverenitása válik kérdésessé, képtelen lévén az állam feladatainak teljesítésére, a kérdés a nemzetközi hatalom intézkedését igényli, ami az állam elismerésének megvonásáig is elmehet. - Ez azonban a nemzetközi jogalkotásra, a politikára tartozik.

Áttekintettük a nemzetközi jog által statuált legáltalánosabb nemzeti jog, az állampolgári jogegyenlőség érvényesülési esélyeit. Bármilyen felületes és futólagos az áttekintésünk, annyit leszögezhetünk, hogy a nemzetiségi jogok érvényesítésének si nequa non feltétele - mint minden jogalkalmazásnak - a független bíróságok akadálytalan működése az államon belül, az érvényesítendő jogszabályt alkotó nemzetközi hatalom bírói szintjéig való fellebbvitel - tehát kötelező hatáskörű nemzetközi bíraskodás lehetőségével.

A nemzetiségek egyénileg és csoportosan is alanyai a nemzetközi jogainak, mert jogai és kötelességei lehetnek eme jogrendszer alapján, de hiányzik a nemzetközi jogi cselekvőképességük. Ahogyan a magánjogban a cselekvőképtelen jogalanyok képviselőjét természetes és törvényes gyámjaik látják el, a nemzetiségiek képviselőjét mindazokban az esetekben, amikor saját államuk szervei a panaszoltak, a nemzetiség anyanemzetének kormánya látja el. E tekintetben egyértelműen rendelkezik a nemzetközi szokásjog és a gyakorlat. A határon túli magyarok vonatkozásában ez egyáltalán nem jelent terhet a magyar kormány számára, hiszen magyarnak, a határon túliaknak is érdeke, hogy Magyarország minél erősebb, tekintélyesebb, anyagiakban, szellemiekben és erkölcsiekben minél gazdagabb legyen. Ennek megfelelő belső és külső politikát folytasson. A határon túliaknak ne anyagi segílyt adjon - az végül is csak ellenségeinket gazdagítja - ahogyan arra a nemzetközi jog amúgy is kötelezi - elsősorban javaink védelmében. Tiltakozunk viszont az ellen, hogy hazánkban Magyarországon idegenként kezeljenek és, hogy a magyar kormány - jogaink védelmének farizeusai ürügyén - életünket és mindenünket alku tárgyává tegye és tárgyalásain szomszédainknak bizonytalan ígéretei ellentétéként odavessen. Magyarország függetlenségének feladását jelentő bárgyú diplomácia az, amely magatartását a szomszéd kormányoknak a magyar kisebbséggel szembeni viselkedésétől teszi függővé, azaz ennek hangoztatásával gyakorlatilag elfogadja, hogy a határon túli magyarok bevándorlók, hazátlan idegenek szülőföldjükön, akiknek sem szerzett jogaik, sem nemzetközi jogban biztosított státuszuk nincsen, hanem a sorsuk egészében állami belügy.

Mint minden erkölcsi eszmei érték, a jóság, igazság, szépség, becsület, szabadság, szerelem, hűség stb. - a nemzet, a haza szolgálata is kulturális odaadást kíván. (Persze, mint minden eszményi érték esetében, csak azok részéről, akik eszménynek érzik és tényleges szolgálataival annak vallják.)

Azok számára, akik szeretik nemzetüket, hazájukat, a nemzet szolgálata erkölcsi kötelesség, azt érdekből végezni nem lehet csak áldozatos szeretetből. A nemzetiség szolgálata olyan erkölcsi tisztaságot igényel, melyet a legkisebb anyagi érdek is beszennyez.